

Шпеко Анна Андріївна

здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна
e-mail: annashpeko16@gmail.com

Науковий керівник:

С. І. Стрілець,

доктор педагогічних наук, професор

МОЖЛИВОСТІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Подано інформацію про соціальну свідомість, наголошено на її важливості в умовах невизначеного часу. Зосереджено увагу на тому, яким чином цифрові технології можуть бути використані для підвищення ефективності соціально-емоційного навчання. Надано конкретні приклади та рекомендації щодо використання можливостей сучасних цифрових інструментів для розвитку соціальної свідомості учнів початкових класів. Розкрито потенціал учителя для стимулювання співпраці, комунікації та емоційного розвитку молодших школярів.

Ключові слова: соціальна свідомість, цифрові технології, учні початкових класів.

У світі спостерігається помітна тенденція загострення проблем суспільно-політичного характеру, що не пройшли і повз нашу країну. Усупереч безлічі викликів, спричинених війною, люди об'єднуються, здійснюють культурний обмін у публічному просторі, намагаються проявляти толерантне ставлення до різних рас, релігій, етносу, ідеологій, гендерної ідентичності, тобто до численних аспектів життя. Проте іноді через нетерпимість та недостатньо розвинені соціально-емоційні навички забувають про мораль, діалог, допускають дискримінацію та ненависть, діляться спрощеними уявленнями про суспільство та поширюють різновиди упередження. Для превенції подібного варто ще з дитинства привчати дітей до симбіозу гуманного, турботливого, уважного та емпатійного ставлення до інших, мирних способів розв'язання конфліктних ситуацій.

Питання формування і розвитку соціальної компетентності, життєвих навичок учнів початкових класів у цифровому середовищі репрезентовано у публікаціях В. В. Коваленко, Д. В. Губаревої, Т. М. Мочан, В. В. Стеганцевої, А. М. Шишак, професійній підготовці вчителів початкових класів у контексті цифрової трансформації під час війни присвячено дослідження О. П. Цюняк, Н. Я. Яремчук, Н. В. Бахмат.

Мета дослідження полягає у розкритті значення соціальної свідомості в умовах невизначеного часу та демонстрації можливостей цифрових технологій для розвитку серед учнів початкових класів.

У цей складний час люди різного віку зазнають травматизації, тривожних розладів, емоційної дисрегуляції, депресії, потребують підтримки. Усе це тією чи іншою мірою впливає на кожного, адже, дивлячись на інших, ми розуміємо, а й часом несвідомо відтворюємо не тільки емоції, жести чи вигуки, а можемо повністю зануритися в аналогічний стан за допомогою дзеркальних нейронів.

Однією з ключових навичок соціально-емоційного навчання є соціальна свідомість, під якою фахівці CASEL мають на увазі те, як ми розуміємо інших, як вчимося сприймати різні точки зору та співпереживати людям, навіть тим, хто відрізняється від нас; розуміння того, як те, що відбувається навколо, може впливати на нас, і як ми створюємо та відчуваємо приналежність [3, с. 3]. Отож у молодшому шкільному віці варто акцентувати на розвитку соціальної свідомості, що стане у пригоді протягом життя для вдалої інтеракції та злагодженого співіснування.

За допомогою емоційної дзеркальної системи людина має змогу демонструвати свою емпатичність, а саме, швидко і точно відчувати емоційний стан співрозмовника. Такий емоційний обмін між індивідами неможливий без конгруентності у поведінці, що допомагає їм бути собою, розкривати власне «Я», передбачає відкрите вираження своєї автентичності, адекватну реакцію на будь-яку ситуацію з виявом справжніх емоцій і почуттів, побудову ефективних стосунків з оточенням, що є запорукою життєвого успіху [1, с. 126].

Створення у ЗЗСО довірливого середовища, у якому діти вчитимуться розуміти одне одного, що не обмежується лише класними стінами, вірогідно, сприятиме тривалому процесу – розвитку соціальної свідомості школярів. Відтак діти розширюватимуть свої межі сприйняття, поважатимуть погляди інших, будуть відкритими до спілкування та співпраці з людьми різних національностей та етносів, відчуватимуть культурну приналежність, національну ідентичність, осмислюватимуть та розумітимуть значення різноманітності, з якою вони стикатимуться у сучасному світі, засвоюватимуть нові знання та виражатимуть міжкультурну толерантність.

ІКТ на сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу й суспільних відносин є базою технологій, що відповідають критеріям вибору інновацій [2, с. 26], яким підпорядковуються і цифрові технології, що пропонують різноманітні освітні ресурси та відкривають нові можливості для кращого пізнання людей, нації та суспільства. До таких можливостей відносимо інтерактивність, візуалізацію, глобальний інформаційний доступ, гейміфікацію, обмін досвідом у соціальних мережах, створення мультимедійних проєктів.

Наше суспільство різноманітне, воно прагне до поваги та виявлення цінностей, починаючи з дошкільного віку. Тому у процесі вивчення обов'язкового компоненту освітньої програми «Педагогічна інноватика в дошкільній освіті» для студентів другого рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв проведено лекцію, у якій демонструвалися різні вправи, добірки книжок та короткометражних мультфільмів для стимулювання дітей до толерантності, розвитку соціальної свідомості. Зокрема відбулося обговорення американської короткометражної анімації «In a Heartbeat», під час якого одна зі студенток поділилася спостереженнями про виховання у дітей розуміння одностатевих відносин у Німеччині. У процесі комунікації також зроблено короткий огляд та запропоновано до читання з дітьми книги Лариси Денисенко «Майя та її мами», яка є актуальною через опис особливостей різних типів сімей для спростування національних стереотипів та утисків на їх підставі.

Необхідно створювати ситуації, за допомогою яких молодші школярі можуть почути різні точки зору. Це відбувається шляхом формулювання пізнавальних запитань (наприклад, «Які маленькі добрі справи ми можемо робити щоденно?», «Вчинками яких людей ви захоплюєтеся? Чому?»), за допомогою дискусійних питань (наприклад, «Чи важливо поважати та приймати людей, незважаючи на їхню зовнішність та здібності? Чому?», «Чи варто поважати всі думки інших людей?», «Чи вважаєте ви, що дорослі розуміють краще емоції, ніж діти?», «Чи є емоції гніву, печалі негативними?»), заохочуючи критичне мислення щодо суспільних проблем. Так учні вчитимуться сприймати та розуміти протилежні погляди, виявляючи доброзичливе ставлення. Проте, враховуємо важливий момент щодо висловленої думки: вона має бути без образливих, глузливих, насильницьких намірів. Якщо хтось не погоджується з думкою іншого, то це не означає, що він помиляється, просто у нього інакше бачення, тобто наголошує на внутрішніх відмінностях, підкреслює вітальність людини.

Вивчення традицій, мови, історії та цінностей спонукає дітей до вияву розуміння, поваги своєї та зарубіжної культури, усвідомлення особливостей людей, їхнього менталітету, етикетних форм між поколіннями для ефективної комунікації та взаємодії. Корисною у цьому є добірка сайтів або окремих їх розділів, що пропонують школярам цікаві історії, казки, легенди з різних частин світу, допомагають їм пізнавати та розуміти різноманітність культурних традицій завдяки унікальним творам («Світ казок», «Весела Абетка», «Чарівний світ», онлайн-путівник «UA View»); спрямовані на розвиток соціальної відповідальності, громадянської свідомості учнів, містить інформацію про

гуманітарні та благодійні організації, добрі справи, соціальні проекти, у яких діти можуть брати участь, відтак сприяє активній позиції («UNICEF Ukraine», «Голоси дітей», «Щедрий вівторок», «UNESCO MGIEP»); присвячені особливостям культур та соціальному життю, де висвітлені факти про традиції, звичаї, форми етикету та взаємини в інших країнах («Новини культури України», «Kids World Travel Guide», інтерактивна карта подорожі Європою журналу «Джміль»).

Завданням, яке зацікавить та залучить усіх учнів до спільної групової роботи та активної діяльності, є створення дошки настрою, так званої мудборд. Для цього пропонуємо дітям відтворити три емоції, обраних навмання. Зробити це рекомендуємо на сайті «Wordwall», де треба обрати шаблон інтерактивної вправи «випадкові картки», завантажити туди потрібну кількість емоцій, запустити гру. Потрібно зробити три світлини з кожною емоцією. Наступним кроком є обговорення відповідності емоції на знімку до того смайла, який був на екрані. До зроблених фото треба придумати надписи, що попередньо обговорювалися разом, проте остаточне рішення ухвалюватиме учень. Це також продемонструє, чи прислухаються учні до думок однолітків. Оформлення сторінки з емоціями можна доручити самим учням, де вони у певному додатку створюватимуть контент. На дошку візуалізації також доречно додати цитати-мотиватори, що обирають відповідно до учнівських уподобань, тих людей чи персонажів, які викликають повагу та захоплення, на кого вони хочуть бути схожими. Варто розмістити мудборд в класі, щоб учні та гості кабінету бачили спільні та унікальні риси, зважаючи на рівні можливості кожного.

Дітям завжди цікаво потрапити на роботу батьків, проте не всім вдається реалізувати їхнє бажання. За допомогою організації віртуальної екскурсії, водночас це профорієнтаційний захід, з'являється більше шансів побути на робочому місці, де працюють батьки. Це дозволить дітям відчути себе на місці подій безпосередньо, але у віртуальному середовищі. Під час екскурсії важливо ознайомити не лише з робочим місцем, інструментарієм професії, а й колегами, співробітниками через відеокommунікацію. У процесі імпровізованого інтерв'ю корисно дізнатися про емоційний стан цих осіб, про те, як вони долають труднощі, які навички і знання, необхідні для конкретної професії, можливості, які відкриваються у цій галузі, рівень взаємодії між співробітниками тощо. Це допоможе учням краще зрозуміти свої інтереси, захоплення інших, правила співіснування в певному середовищі та може бути важливим етапом у процесі вибору майбутньої професії.

На основі проведеного аналізу, узагальнення результатів досліджень та практичного досвіду впровадження цифрових технологій у початковій освіті, робимо висновок, що їхні можливості можуть допомогти учням початкових класів розвивати соціальну свідомість, розуміння соціальних процесів та навички міжкультурної комунікації. Однак, важливо забезпечити баланс між їх використанням і безпосереднім спілкуванням, взаємодією в реальному житті для добробуту та комфорту школярів і вчителя.

Перспективами подальших досліджень є виокремлення та характеристика способів використання цифрових технологій, спрямованих на розвиток соціально-емоційних навичок, розробка та впровадження в освітню практику вправ, що сприятимуть їхньому поступу та будуть слухні під час фахової підготовки вчителів початкових класів.

Список використаних джерел

1. Гаркавенко Н. В., Доскач С. С. Конгруентність як розуміння емоційного стану особистості у процесі спілкування. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 121–127.
2. Стрілець С. І., Запороженко Т. П. Відбір та впровадження засобів інноваційних технологій у процес формування математичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів*: матеріали III Міжнародної інтернет-конференції. Умань, 2019. С. 24–26.
3. CASEL (2022). An Introduction to Social and Emotional Learning. URL: [https:// import.cdn.thinkific.com/448774/courses/1815374/IntroductiontoSELworkbook112022-221213-164933.pdf](https://import.cdn.thinkific.com/448774/courses/1815374/IntroductiontoSELworkbook112022-221213-164933.pdf) (дата звернення: 18.05.2023).